

"De Liefde"

Nieuwsbrief van en over
de "Jonge Jan"
3^e uitgave - herfst 2001

Opschriften in de koren- en pelmolen "Jonge Jan" te Uithuizen

Vanaf de bouw van de huidige molen in 1866 hebben de molenaars en knechten talloze in potlood geschreven teksten geschreven op de vele balken die zich op alle zolders in de molen bevinden. Vele ervan zijn al voor 1900 opgeschreven. De meeste zijn echter moeilijk te lezen, al heb ik inmiddels wel een 30-tal opschriften kunnen ontcijferen. Hieronder een selectie.

op de waaiertzolder:

Thijzing 1/2 mud meel
50 kgr gehaald
en niet betaald

C. Huizenga
J. Balkema
W. Kolstein

op de maalzolder:

Frederik Henkel
3 Mei 1915
Uithuizen

Pieter Dijksterhuis
4 Mei 1899

J. Braakman
Vrijdag 16 Mei 1923

P. Dijksterhuis
Uithuizen
Donderdag 1 April 1909

Tarwesteen gebild den
13 April 77 door
J. v. d. Ploeg en F. Rook

E. Zwart
Uithuizen
3 Mei 1915

J. J. Kremer
1941-1944

de wereld is een speel-
toneel
elk zingt en krijgt zijn
deel.

Deze molen kan veel ma-
len
Wie hier komt moet beta-
len
Gerst, meel of gort
Komt men hier niet te-
kort.

F. Henkel
18 juni 1914

Als de molen maalt
Dan gaat het naar mijn zin
Als de molen stille staat
Dan is er geen gewin
Jan Paa...

Drie dingen die verwon-
deren elk
Dat een zwarte koe geeft
witte melk
Dat de zoute zee geeft
versche visch
En dat een zoete meid
zout water pist.

Wat gij niet wilt dat u ge-
schiedt
Doe dat ook een ander
niet.
Bezint eer gij begint
M. D. Knol

A. Scholtens
Uithuizen
1892-1895

In een balk gekrast:

F. Bouwman
V.VIII.XXXVI

R. P. Bouwman
XX.VIII.XXXII

E. Kremer
Uithuizen
1909

A. Henkel
Uithuizen
1 April
1909

op de steenzolder:

LOOPER BLAUWE
STEN 19-6 1910

Ik woon hier aan den weg
Dat zal ik beter wenschen
Den zegen van den opper
Heer
En nering van den
Menschen

Jantje Dijksterhuis
1 mei
1943

Monumentendag

Tijdens de Nationale Monumentendag van vorig jaar werden er in Uithuizen brandweerwedstrijden gehouden en mede daardoor werd de molen door ruim 70 belangstellenden - uit alle delen van het land - bezocht.

Dit jaar kwamen slechts 25 bezoekers op de molen, iets dat met name werd veroorzaakt door het slechte weer. Behalve een temperatuur van 15°C en vele regen- en hagelbuien stond er ook een harde noordwesten wind.

Op de stelling was de kracht zes Beaufort met uitschieters en dus besloot ik - uit veiligheidsoverwegingen - de molen niet te laten draaien. Dat was extra jammer omdat ik had aangekondigd te zullen gaan malen en de zakken met graan stonden er dan ook klaar voor. Hopelijk zijn de weergoden ons volgend jaar echter beter gezind.

Zwichtketting

Tijdens de bouwvakvakantie schoot tijdens het optuigen de zwichtketting uit de haak aan de zwichtboom - de rode stang die achter uit de kap steekt. Als gevolg hiervan waren de kleppen in het gevlucht alle volledig gesloten en er was geen mogelijkheid deze nog te openen. Aan-

gezien de weersvooruitzichten ronduit slecht waren, er zou 's avonds een front met veel wind en onweer overtrekken, oordeelde ik dat het euvel nog dezelfde dag zou moeten worden verholpen.

Die mening werd niet alleen gedeeld door mijn baas, Piet Vegter van de gemeente Eemsmond, die ik daarop informeerde, maar hij ging ook meteen over tot actie. Aangezien de reeds behoorlijk roestige 24 meter lange zwichtketting er al vanaf de restauratie in 1993 op zat, besloten we die te vervangen en dat betekende dat er een nieuwe moest komen. Zoiets nog dezelfde dag in de bouwvakvakantie voor elkaar krijgen valt niet mee, maar toch lukte het, evenals het volgende probleem, namelijk hoe krijgen we de oude eraf en de nieuwe er weer aan. Ook daar wist mijn baas een antwoord op, want om twee uur 's middags reed er een zware kraan van de fa. Lommerts KSM voor, die met zijn giek van 40 meter elk hoogte- en afstandsprobleem wist te overwinnen.

Samen met een medewerker van de dienst gemeentewerken werd ik naar boven getakeld, waar we de kettingen in korte tijd wisten te vervangen. De dubbele open ogen aan de haak in de zwichtboom sloten we af met strippen

en tevens lieten we, als extra veiligheid, de ketting er achterlangs doorlopen.

Uiteraard werd een en ander door veel belangstellenden gadeslagen, waaronder enkele collega molenaars die van verre zagen dat er een kraan bij de molen stond en vervolgens oordeelden dat er dus iets aan de hand moest zijn.

Floodlight

Tijdens de kerstperiode van vorig jaar had ik de molen d.m.v. een lichtbakje in de schijnwerper gezet, waardoor de wieken van de molen ook in de donkere avonduren te bewonderen waren. Hierop kreeg ik vele positieve reacties en dus zocht ik naar mogelijkheden voor een uitgebreider vervolg. Inmiddels is het elektro technisch bedrijf Steenhuis te Uithuizermeeden, begonnen met de aanleg van de elektrische bedrading op en onder de stelling t.b.v. een permanente verlichting op de molen. Op de stelling komen vier lichtbakken, waardoor de molen 's avonds vanuit vier hoeken in floodlight zal komen te staan staan. En daarmee wordt de molen dan opgenomen in het rijtje van verlichte monumenten binnen de gemeente Eemsmond. Een felicitatie waard.

Betonkraag

Aangezien het steeds vaker voorkwam dat vandaan gaten groeven (wormsteken?) in de grond rondom de molen, dreigde met name de westkant steeds meer af te kalven. Hierdoor kwam de fundering steeds meer bloot te liggen en werd het proces van afkalving ernstig versterkt.

Om dit tot staan te brengen werd er deze zomer een betonkraag met bewapening rondom de voet van de molen aangebracht. De bovenzijde ervan is afgedekt met kiezels. En nu maar hopen dat de vandalen ook de begroeiing op het molenerf met rust laten.

Molentaal en wiekstanden

In vroeger tijden was de stand van de wieken geen "taal" die uitsluitend door de molenaars werd begrepen. Was er bijvoorbeeld rouw in het dorp dan zag men dit ook aan de stand van de wieken, omdat de molenaar, betrokken bij het wel en wee van de dorpsgemeenschap, de molen dan "in de rouw" had gezet. Was er iets stuk in de molen en men had de molenmaker nodig, dan zette men de molen in de "timmerstand" en wist de molenmaker dat hij op de molen werd

verwacht. Werden de stenen gebild (het uithakken van de groeven) dan werd de molen in de "hakstand" gezet, zodat de boeren wisten dat het geen zin had om nu met hun graan naar de molen te gaan, omdat deze voorlopig niet zou malen.

Tegenwoordig wordt er op de meeste molens niet meer beroepsmatig gemalen en maakt de molen ook geen deel meer uit van het dagelijks leven van een dorpsgemeenschap. Mede daardoor is de kennis van de molentaal bij de meesten verdwenen.

Uiteraard stel ik er prijs op de oude traditie nog zoveel mogelijk in ere te houden en dus zet ik de molen "in de vreugd", wanneer er in molenaarskringen iets te vieren valt, of "in de rouw" wanneer er een molenvriend is overleden. Is het laatste het geval dan hang ik ook de zwarte rouwwimpel aan de vlaggenmast, eveneens een oud gebruik uit vroeger tijden.

Daarnaast gebruik ik de twee meest voorkomende wiekstanden, namelijk die voor korte rust en die voor lange rust.

De vier meest karakteristieke wiekstanden, die door vrijwel alle vrijwillige molenaars wordt gebruikt zijn:

✂ **Overhek of overkruis:**
X vorm, rust voor langere duur.

Roede voor de borst:
+ vorm, de rechtstand van de wieken, rust voor korte duur tijdens een werkperiode, bijv. tijdens schafttijd.

Vreugdestand: de bovenste wiek staat 'komend', d.i. voor het hoogste punt.

Rouwstand: de bovenste wiek staat 'gaand', d.i. voorbij het hoogste punt.

N.B. de molen draait linksom!

Uit veiligheidsoverwegingen, die m.n. worden bepaald door het weer, zet ik de molen soms weg in "de roede voor de borststand", de korte rust stand dus, ook al staat de molen daarna enige dagen stil.

OPENINGSTIJDEN

Iedere dinsdag en donderdag van 10-16 uur en vaak ook zaterdag van 13-16 uur.

Komt een andere dag echter beter uit om de "Jonge Jan" te bezoeken, maak dan even een afspraak.

Dit kan zowel per telefoon: 0595 43 48 25, als per email: B.Poppen@net.HCC.nl

Graansoorten

Op de maalzolder heb ik inmiddels een aardige voorraad met potten en potjes staan, die gevuld zijn met de vele graan-, meel- en oliesoorten die in een molen worden verwerkt.

Ze zijn uiteraard tijdens uw bezoek te bezichtigen.

Homepage

De molen "Jonge Jan" en diens geschiedenis heb ik uitvoerig beschreven op mijn homepage, die is voorzien van vele foto's en een summiere Duitse en Engelse vertaling.

URL: <http://www.inter.nl.net/hcc/B.Poppen>

Roeden (wieken)

De molen "Jonge Jan" had oorspronkelijk twee zeilroeden, vermoedelijk van hout. Tot ca. 1860 waren alle roeden (wieken) sowieso van hout, evenals de zware as in de kap waar de roeden doorheen gestoken waren.

Op twee foto's, genomen omstreeks 1900 en 1906, is te zien dat het gevluht (de wieken) oud-Hollands (met een hekwerk) is uitgevoerd, ook zijn de (opgerolde) zeilen goed te zien.

Op een foto uit 1920 is

het gevluht met zelfzwichting (kleppen) uitgevoerd.

Binnenroede

IJzer met zelfzwichting en windborden, september 1947 verwijderd. Op een foto uit 1948 staat de molen afgedrukt zonder buitenroede en lange schoeren. In 1950 is deze roede vervangen door een roede (Pot) van de Nijverheidspolder met zelfzwichting en stroomlijnneus.

In mei 1973 door een nieuwe roede, fabriek Th. Bremer en Zonen, molenbouw, Adorp Gron. No. 202, met zelfzwichting, met 23 kleppen, stroomlijnneus en neusremklep. Tijdens de restauratie van 1992-1994 is deze roede voorzien van nieuwe zelfzwichting, stroomlijnneus en neusremklep.

Buitenroede

IJzeren Potroede met zelfzwichting en windborden, aangebracht 1935 na de stormschade op 19 juni 1935. Deze roede is in 1962 door de fa. Th. Bremer en Zonen, molenbouw, Adorp Gron. opgeplapt en voorzien van zelfzwichting, stroomlijnneus en neusremklep.

Tijdens de restauratie van 1992-1994 is deze roede vervangen door een nieuwe, No. 260, en wederom voorzien van zelfzwichting, met 24 kleppen, stroomlijnneus en een neusremklep.

Ophekkings volgens het Groninger jalouzie-systeem met Van Busselstroomlijnneus en Bremer remkleppen.

Kleppen: 6 mm garantieplex.

Breedte van de voorzoom: 55 cm; breedte van de achterzoom: 155 cm; roe-breedte aan het end: 18 cm.

Vlucht (d.i. de lengte van de roeden): 21,40 meter.

Inkijkmappen

Over molens in het algemeen en over de "Jonge Jan" in het bijzonder heb ik inmiddels veel informatie samengesteld. Het is een gevarieerd geheel geworden, met tekeningen, verhalen en feiten. Een klein deel ervan is vertaald in het Duits en Engels.

Dit alles tezamen heb ik in twee mappen gebundeld en beide zijn op de molen door het publiek in te zien.

COLOFON

Tekst, opmaak en samenstelling: Bob Poppen
vrijw. molenaar

Reacties: Ripperdadrift
16, 9981 LH Uithuizen
of per email:
B.Poppen@net.hcc.nl